

Witczak, Włodzimierz

"Oskarżony o przyjaźń z Polakami. Niemiecki pediatra w okupowanym Krakowie", Josef Ströder, przedmowa do wydania niemieckiego Berthold Beitz, przedmowa do wydania polskiego Józef Bogusz, przekład Katarzyna Rydel-Johnston, Kraków 1988 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 80/3, 632-633

1989

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Można by wreszcie napisać cokolwiek — w oparciu o prace historyków sztuki — o warszawskiej siedzibie Banku Polskiego.

W aneksach źródłowych znalazły się m. in. dekrety z 1828 r. inaugurujące działalność Banku, wewnętrzne przepisy i instrukcje dotyczące warunków udzielania pożyczek i trybu przyjmowania wkładów, a także sprawozdanie za pierwszy rok istnienia instytucji. Książkę ilustrują reprodukcje portretów sterników polityki finansowej Królestwa Polskiego oraz *facsimilia* dokumentów. Wydawnictwo nie zawiera niestety indeksu osób.

A. S.

M. S. Simonowa, *Kryzys agrarnej polityki carizma накануне pierwszej rosyjskiej rewolucji*, Akademia Nauk SSSR, Institut Istorii SSSR, Izdatelstwo „Nauka”, Moskwa 1987, s. 252.

Kwestia agrarna, jakkolwiek często obecna w historiografii radzieckiej, pozostawia nadal szereg problemów, czekających na opracowanie. Simonowa opublikowała już wcześniej kilka artykułów, poświęconych niektórym aspektom tego zagadnienia. W omawianej pozycji autorka dokonuje podsumowania dotychczasowego stanu badań, przeprowadzając jednocześnie własną analizę w oparciu o bogatą bazę źródłową. Autorka wykorzystała źródła różnego typu (m. in. pamiętniki osób uczestniczących w pracach Rady Nadzwyczajnej do Spraw Związanych z Potrzebami Produkcji Rolnej) posłużyła się także bogatą literaturą przedmiotu. Podstawowym celem tej pracy było ukazanie i zanalizowanie walki w obozie rządowym o kształt polityki agrarnej w okresie poprzedzającym wybuch rewolucji 1905 roku.

Wraz z początkiem XX wieku kwestia agrarna stała się podstawowym problemem rosyjskiej polityki wewnętrznej. Podejmowano próby rozwiązania zaistniałych trudności. Do jednej z takich prób zaliczyć można powołanie do życia na początku 1902 roku Rady Nadzwyczajnej do Spraw Związanych z Potrzebami Produkcji Rolnej. Na jej czele stanął Sergiusz Witte. Jego dymisja ze stanowiska ministra finansów w końcu 1903 roku obniżyła prestiż Rady. Autorka podkreśla, że żadne z ustaleń tej instytucji nie wyszło jednak ze stadium projektu, Rada przetrwała do początku 1905 roku, a choć jej działalność nie doprowadziła do żadnych konkretnych ustaleń, pozostawiła ona szereg materiałów, stanowiących obecnie cenne źródło dla badaczy. Kręgi rządzące nie były zdecydowane co do linii postępowania wobec kwestii agrarnej. Ich wahania wyraźnie widać w powołaniu dwóch ośrodków, przygotowujących przyszłą reformę. Obok wspomnianej wyżej Rady pojawiła się Komisja Redakcyjna Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, gdzie decydował Wacław Plehwe, zwolennik tradycyjnego kursu.

Praca zawiera cztery rozdziały, omawiające chronologicznie poszczególne etapy działalności wspomnianych wyżej instytucji — Rady i Komisji.

Książka zaopatrzona jest tylko w indeks osobowy, brak jest oddzielnie zestawionej bibliografii.

H. G.

Josef Ströder, *Oskarżony o przyjaźń z Polakami. Niemiecki pediatra w okupowanym Krakowie*, przedmowa do wyd. niemieckiego Berthold Beitz, przedmowa do wyd. polskiego Józef Bogusz, przekład Katarzyna Rydel-Johnston, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1988, s. 272.

Do rzadkości należą przekazy pamiętnikarskie niemieckich lekarzy dotyczące ziem polskich w latach II wojny światowej i okupacji, zwłaszcza wolne od uprzedzeń narodowych i politycznych

(por. m. in. L. Heilmeyer, „Lebenserinnerungen”, hrsg. I. Heilmeyer, Stuttgart—New York 1971; H. Graf von Lehdorff, Ostpreussisches Tagebuch. Aufzeichnungen eines Arztes aus den Jahren 1945—1947, München 1961; H. Voss, „Z pamiętnika profesora Reichsuniversität Posen”, oprac. K. M. Pospieszalski, „Przegląd Zachodni” 1955, nr 12, s. 275—298). Wspomnienia Josefa Strödera (obecnie emerytowanego profesora pediatrii Uniwersytetu w Würzburgu) obejmują zasadniczo okres od marca 1942 do późnej jesieni 1944 roku, choć wiele miejsca poświęcono także wcześniejszym latom nauki i studiów lekarskich autora we Fryburgu i Düsseldorfie oraz służbie wojskowej w Luftwaffe. Z wojska młody, 30-letni pediatra skierowany został przez Ministerstwo Lotnictwa do Krakowa w celu zorganizowania tam niemieckiej kliniki dziecięcej. Stolica Generalnego Gubernatorstwa, jej zabytki, historia i mieszkańcy wyraźnie zafascynowały Strödera, i to w sposób trwały. Swoją obraz Krakowa autor bardzo trafnie ujął w słowach „to miasto będzie przez całe życie szło za mną”. Stosunki niemieckiego lekarza z polskimi współpracownikami szybko ułożyły się dobrze, a nawet przyjaźnie, niewątpliwie dzięki jego przekonaniom politycznym i religijnym. Zdecydowanie przeciwny narodowemu socjalizmowi, katolik, nie uznający podziałów rasowych, zyskał sobie dobrą opinię i zaufanie polskiego środowiska, nie tylko lekarskiego. Taka postawa Niemca, bacznie obserwowanego przez miejscowe władze, spowodowała w końcu formalne oskarżenie o *Polenfreundschaft* — stąd tytuł pamiętnika. Ströder z dużą sympatią pisze o wielu lekarzach-Polakach, wspomina m.in. profesora Ksawerego Lewkowicza oraz doktorów Tadeusza Nowaka, Juliana Aleksandrowicza (późniejszego profesora) i Stanisława Muchę. Osobne rozdziały pamiętnika dotyczą profesora Józefa Kostrzewskiego, specjalisty chorób zakaźnych oraz Franciszka Gröera, profesora pediatrii Uniwersytetu Lwowskiego. Sporo miejsca zajmuje opis „Sonderaktion Krakau”; wprawdzie autor nie był jej naocznym świadkiem lecz przedstawił to wydarzenie z dużą dokładnością i nie bez wyraźnej dezparobaty dla poczynań władz hitlerowskich wobec nauki polskiej. Interesujące są też uwagi Strödera o generalnym gubernatorze Hansie Franku oraz o antypolskich zarządzeniach okupacyjnych dotyczących lecznictwa. Najistotniejsze w książce są jednak wspomnienia o codziennej pracy pediatry w klinice, o bezpośrednich związkach z polską medycyną i mieszkańcami Krakowa. Ostatnie miesiące wojny spędził autor w Jenie, a następnie nadzorował opiekę lekarską nad dziećmi z wielu krajów Europy w byłym obozie koncentracyjnym w Buchenwaldzie. W późniejszych latach odnowione zostały kontakty pamiętnikarza z krakowskim środowiskiem lekarskim. M. in. w roku 1977 był honorowym gościem Szpitala Dziecięcego w Krakowie z okazji setnej rocznicy powstania tej instytucji. 18 października 1978 roku za swoją postawę i zasługi profesor Josef Ströder wyróżniony został, jako pierwszy Niemiec, tytułem doktora *honoris causa* krakowskiej Akademii Medycznej. „Przeszłość ta — jak zauważył pamiętnikarz — nie może bowiem zostać przekreślona dlatego tylko, że już się skończyła”.

W. W.

Stanisław Kowalczyk, *Lubelskie Towarzystwo Lekarskie 1874—1951*, Lubelskie Towarzystwo Naukowe, Prace Wydziału Biologii, Monografie t. XI, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa — Łódź 1987, s. 133, ilustr.

Jest to zarys dziejów Lubelskiego Towarzystwa Lekarskiego. Założone w 1874 r., po kilkuletnich staraniach miejscowych lekarzy, powstało ono jako drugie prowincjonalne towarzystwo lekarskie w Królestwie Polskim (po Towarzystwie Lekarskim w Płocku, utworzonym w 1872 r.). Pomimo regionalnego zasięgu prowadziło różnorodną i znaczącą działalność: regularne posiedzenia z wygłaszaniem referatów i demonstrowaniem przypadków chorobowych, utrzymywanie kontaktów z lekarzami i organizacjami lekarskimi w kraju i za granicą, udział w wielu przedsięwzięciach społecznych, ekonomicznych i kulturalnych. Jego członkowie publikowali liczne prace naukowe we